Заняття 3

ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ

3.1. План практичного заняття

1. Депозитні операції банків з фізичними та юридичними особами
2. Депозитні та ощадні сертифікати, порядок їх розміщення та погашення

3.2. Термінологічний словник

Депозит (вклад) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Депозитні операції банків полягають у залученні коштів у вклади та розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів.

Вкладна (депозитна) операція – операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Ощадний (депозитний) сертифікат – це письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів, яке засвідчує право власника сертифіката або його правонаступника на одержання після закінчення встановленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Процентний ощадний (депозитний) сертифікат – це ощадний сертифікат, який випущений банком з визначеною процентною ставкою.

Купонний ощадний (депозитний) сертифікат – це ощадний (депозитний) сертифікат, що має окремі купони, на кожному з яких зазначено строк здійснення виплати процентної плати. У разі настання цього строку банк відриває купон і виплачує власнику сертифіката дохід згідно з визначеним процентом.

Безкупонний ощадний (депозитний) сертифікат – це сертифікат, який не має окремих відривних купонів, проценти сплачуються разом з поверненням суми вкладу.

3.3. Навчальні завдання

3.3.1. Ситуаційні вправи з аналізу правомірності та реєстрації депозитних операцій у комерційному банку.

Під час проведення планового аудиту операційної діяльності АТ «Гарант-Банк» було виявлено чотири спірні ситуації у відносинах із клієнтами:

1. Ситуація з ТОВ «ТехноПром»: ТОВ «ТехноПром» звернулося до банку з проханням перерахувати кошти в розмірі 500 000 грн для поповнення свого строкового депозитного рахунку безпосередньо з платіжного рахунку, відкритого в небанківського надавача платіжних послуг. Окрім цього, підприємство заявило про намір достроково розірвати договір строкового вкладу через виробничу потребу в

обігових коштах, хоча в самому договорі банківського вкладу пункт про можливість дострокового повернення коштів відсутній.

Чи має право банк прийняти поповнення депозиту ТОВ «ТехноПром» з платіжного рахунку небанківського надавача платіжних послуг? Чи має право банк відмовити ТОВ «ТехноПром» у достроковому поверненні строкового вкладу?

2. Ситуація з ПАТ «БудІнвест»: У зв'язку з тимчасовим дефіцитом ліквідності АТ «Гарант-Банк» не виконав у день звернення письмову вимогу ПАТ «БудІнвест» про повернення строкового вкладу в сумі 2 000 000 грн, строк за яким закінчився. Юрист банку порадив операціоністу просто усно попросити клієнта зачекати кілька днів та не реєструвати заяву, щоб «не псувати балансові показники банку».

Оцініть правомірність порад юриста банку. Який чіткий алгоритм дій зобов'язаний виконати банк у разі невиконання вимоги вкладника про повернення вкладу? На якому рахунку обліковується така заява?

3. Ситуація з гр. Коваленком О.І.: Гр. Коваленко О.І. придбав у банку ордерний ощадний сертифікат, номінований у доларах США (USD), у паперовій формі зі строком обігу 12 місяців. Через 6 місяців він розрахувався цим сертифікатом за придбану автівку з гр. Сидоренком В.П., зробивши на звороті сертифіката простий бланковий підпис. Зі спливом 12 місяців гр. Сидоренко В.П. звернувся до банку з вимогою сплатити суму вкладу та нараховані проценти готівкою в доларах США.

Чи правомірно гр. Коваленко О.І. передав ощадний сертифікат гр. Сидоренку В. П.? Чи зобов'язаний банк виплатити кошти за цим сертифікатом гр. Сидоренку В.П.? У якій формі (готівковій чи безготівковій) та валюті здійснюються розрахунки за ощадними сертифікатами з фізичними особами?

4. Ситуація з ТОВ «АгроХолдинг» (Відступлення права вимоги): ТОВ «АгроХолдинг» уклало договір відступлення права вимоги за своїм гривневим строковим депозитом на користь ТОВ «Логістік-Плюс» (обидва — резиденти України) і звернулося до банку з вимогою перерахувати кошти з депозитного рахунку на поточний рахунок нового кредитора.

Чи дозволяється чинним законодавством відступлення права вимоги за договором банківського вкладу суб'єктом господарювання? Які умови мають бути дотримані?

3.3.2. Тестові завдання

1.	Чи відповідає дане визначення нормативному змісту депозиту: «Депозит (вклад) – угода, відповідно до якої одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором»?	а) так; б) ні; в) Ваш варіант відповіді; г) відповідь частково правильна; д) відповідь частково неправильна.

2.	Якому виду депозитів притаманні наступні риси? Є нестабільними, що обмежує їх використання банком для позикових та інвестиційних операцій, тому власникам рахунків сплачується низький депозитний процент або не сплачується зовсім.	а) вклади до запитання; б) строкові вклади; в) умовні депозити; г) правильна відповідь відсутня; д) всі відповіді правильні.
3.	Ощадний сертифікат може існувати у:	А) електронній формі; Б) паперовій формі; В) правильна відповідь а) і б); Г) правильна відповідь відсутня; Д) Всі відповіді правильні.
4.	Депозитний сертифікат може існувати у:	А) електронній формі; Б) паперовій формі; В) правильна відповідь а) і б); Г) правильна відповідь відсутня; Д) Всі відповіді правильні.
5.	Депозити за правом власності поділяються на:	а) іменні; б) строкові; в) на пред'явника; г) до запитання; д) правильна відповідь а) і в).
6.	Залучені кошти комерційного банку – це:	а) рефінансування НБУ; б) поточні та строкові депозити клієнтів; в) цінні папери власного боргу; г) депозитні сертифікати; д) правильна відповідь б) і г).
7.	За часовою ознакою в нормативних актах виділяють такі види депозитів:	а) термінові, до запитання; б) іменні, на пред'явника; в) строкові, на вимогу; г) правильна відповідь відсутня; д) всі відповіді правильні.
8.	Процентні ставки за вкладними операціями встановлюються:	а) НБУ; б) комерційними банками самостійно; в) комерційними банками за погодженням з вкладниками; г) комерційними банками за погодженням з НБУ; д) всі відповіді правильні.
9.	Вклади приймаються банком:	а) тільки в національній валюті; б) в іноземній валюті; в) в національній та іноземній валюті; г) в національній валюті, іноземній валюті та банківських металах; д) правильна відповідь відсутня.
10.	Чи є дотримання письмової форми договору обов'язковою умовою взаємовідносин між вкладником та комерційним банком?	а) так; б) ні; в) за вибором сторін; г) правильна відповідь відсутня; д) Ваш варіант відповіді.
11.	Нараховані проценти за вкладами юридичних осіб відповідно до умов	а) перерахування на поточний рахунок юридичної особи;

	договору банківського вкладу повертаються шляхом:	б) зарахування на поповнення вкладу; в) отримання довіреною особою нарахованої суми відсотків у касі банку; г) правильні відповіді а) і б); д) правильна відповідь відсутня.
12.	Грошові кошти на вкладні рахунки фізичних осіб можуть бути внесені:	а) готівкою; б) шляхом перерахування з іншого вкладного або поточного рахунку; в) всі попередні відповіді правильні; г) правильна відповідь відсутня; д) Ваш варіант відповіді.
13.	Нараховані відсотки за вкладами виплачуються фізичним особам:	а) готівкою; б) шляхом перерахування на їх поточний рахунок; в) шляхом перерахування на вкладний рахунок для поповнення вкладу; г) правильна відповідь відсутня; д) правильні відповіді а), б), в).
14.	Цінний папір, який підтверджує суму вимоги до банку, що дорівнює номінальній вартості відповідного сертифіката, і права власника сертифіката на одержання після спливу встановленого строку номінальної вартості сертифіката та відсоткового доходу у банку, який здійснив його емісію.	а) ощадний сертифікат; б) вексель; в) чек; г) іпотечний сертифікат; д) депозитний сертифікат.
15.	Цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання після спливу встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав – це	а) ощадний сертифікат; б) вексель; в) чек; г) іпотечний сертифікат; д) депозитний сертифікат.
16.	Процентна ставка за ощадним сертифікатом:	А) змінюється за домовленістю сторін; Б) змінюється за ініціативою банку; В) змінюється за ініціативою вкладника; Г) протягом визначеного в них строку обігу не змінюється; Д) всі відповіді правильні.
17.	Часткове погашення сертифікатів	А) допускається за домовленістю сторін; Б) допускається за ініціативою банку; В) допускається за ініціативою вкладника; Г) не допускається; Д) правильна відповідь відсутня.
18.	В разі втрати сертифіката, він	А) не відновлюється та не погашається; Б) відновлюється та погашається; В) не відновлюється, але погашається за рішенням суду; Г) правильна відповідь відсутня; Д) Ваш варіант відповіді.

19.	Збільшення частки депозитів юридичних і фізичних осіб на вимогу призводять:	а) до здешевлення ресурсної бази банку; б) зменшення прибутковості банківських операцій; в) до нарощення ресурсної бази банку; г) збільшення прибутковості банківських операцій; д) правильна відповідь а) і в).
20.	Збільшення частки строкових депозитів призводить:	а) до здешевлення ресурсної бази банку та підвищення прибутковості банківських операцій; б) до підвищення ресурсної бази банку та зменшення прибутковості банківських операцій; в) до зниження стабільності ресурсної бази банку; г) до здешевлення ресурсної бази банку та зменшення прибутковості банківських операцій; д) правильна відповідь відсутня.
21	Згідно з Положенням, якщо дата надходження коштів на вкладний рахунок – 10 вересня, а дата їх повернення вкладнику – 20 вересня, за який період банк зобов'язаний нарахувати проценти?	А. З 10 вересня по 19 вересня включно. Б. З 11 вересня по 20 вересня включно. В. З 11 вересня по 19 вересня включно. Г. З 10 вересня по 20 вересня включно. Д. Правильна відповідь відсутня.
22	За яких умов банк має право перерахувати кошти з одного вкладного рахунку суб'єкта господарювання на інший вкладний рахунок того самого клієнта в межах одного банку?	А. Якщо сума вкладу перевищує встановлений ліміт гарантування. Б. Виключно у разі закінчення строку дії першого договору вкладу. В. Тільки у разі зміни порядку бухгалтерського обліку або умов договору. Г. За першою заявою керівника суб'єкта господарювання без додаткових умов. Д. Правильна відповідь відсутня
23	Який тип електронного підпису МАЄ ПРАВО використовувати вкладник, якщо тип підпису не було попередньо визначено договором між ним та банком?	А. Кваліфікований електронний підпис. Б. Простий електронний підпис (одноразовий пароль). В. Виключно цифровий власноручний підпис. Г. Будь-який вид підпису, що забезпечує ідентифікацію особи. Д. Правильна відповідь відсутня.
24	У якому випадку банк має право в односторонньому порядку зменшити розмір процентної ставки за укладеним договором банківського вкладу?	А. Якщо вклад залучено на умовах на вимогу (якщо інше не заборонено законом). Б. За умови письмового повідомлення клієнта за 15 днів до зміни. В. Якщо клієнт не поповнював вклад протягом останніх шести місяців. Г. У разі різкої зміни облікової ставки Національного банку України. Д. Правильна відповідь відсутня.
25	До якого моменту особа, на користь якої укладено договір вкладу (третя особа), не має права вимоги до банку щодо цього вкладу?	А. До дати закінчення строку зберігання коштів, визначеної договором.

		Б. До моменту пред'явлення першої вимоги або іншого вираження наміру скористатися правами. В. До моменту внесення повної суми вкладу на рахунок. Г. До моменту офіційного підписання нею додаткової угоди до договору. Д. Правильна відповідь відсутня.
26	Які особливості розрахунків за ощадними сертифікатами в банківських металах встановлені для юридичних осіб-нерезидентів порівняно з фізичними особами?	А. Погашення сертифіката здійснюється шляхом зарахування коштів на рахунок у національній валюті за ринковим курсом. Б. Розрахунки здійснюються виключно у безготівковій формі без фізичної поставки металу. В. Нерезиденти зобов'язані сплатити додатковий комісійний збір за конвертацію. Г. Юридичні особи-нерезиденти не мають права купувати сертифікати в металах. Д. Правильна відповідь відсутня.
27	Що відбувається з сумою строкового вкладу, якщо після закінчення строку, визначеного договором, вкладник не вимагає її повернення?	А. Кошти автоматично перераховуються на поточний рахунок вкладника наступного робочого дня. Б. Договір автоматично пролонгується на той самий строк і на тих самих умовах. В. Банк припиняє нарахування будь-яких процентів до моменту звернення вкладника. Г. Договір вважається продовженим на умовах вкладу на вимогу, якщо інше не встановлено договором. Д. Правильна відповідь відсутня.
28	Яким чином може бути передане право власності на ордерний ощадний сертифікат банку в паперовій формі іншій особі?	А. Виключно шляхом вчинення повного (іменного) індосаменту. Б. Через підписання окремого договору купівлі-продажу цінних паперів без відміток на самому бланку. В. За допомогою бланкового індосаменту (підпису без зазначення імені отримувача). Г. Шляхом простого фізичного вручення сертифіката новому власнику. Д. Правильна відповідь відсутня.
29	Згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України, на які рахунки банк має право повертати суму вкладу та нараховані проценти для фізичної особи?	А. Тільки на поточний рахунок, відкритий у тому самому банку. Б. Виключно на той рахунок, з якого кошти були спочатку перераховані. В. На будь-який рахунок третьої особи за письмовою вказівкою вкладника. Г. На рахунок, зазначений у договорі, або на інший рахунок за заявою вкладника. Д. Правильна відповідь відсутня.

30	Яку процедуру МАЄ ВИКОНАТИ банк у разі неможливості негайного виконання вимоги вкладника про повернення вкладу?	А. Взяти заяву вкладника на облік за позабалансовим рахунком та письмово повідомити причини. Б. Автоматично пролонгувати договір на аналогічний строк із підвищеною ставкою. В. Звернутися до Національного банку України за отриманням стабілізаційного кредиту. Г. Видати вкладнику тимчасовий ощадний сертифікат замість готівкових коштів. Д. Правильна відповідь відсутня.
31	За якою процентною ставкою банк здійснює нарахування доходів за ощадним сертифікатом, який був пред'явлений до погашення ПІСЛЯ закінчення терміну його обігу?	А. Зі знижкою 50% від початкової ставки як штраф за несвоєчасне пред'явлення. Б. Проценти за період після закінчення строку обігу не нараховуються взагалі. В. За ставкою вкладу на вимогу за весь період прострочення. Г. За процентами, встановленими умовами видачі сертифіката (прострочення не позбавляє права на проценти). Д. Правильна відповідь відсутня.
32	Для яких категорій вкладників банк має право перераховувати нараховані проценти на їхні платіжні рахунки у небанківських надавачів платіжних послуг?	А. Виключно фізичні особи-резиденти. Б. Усі категорії вкладників без винятку. В. Міжнародні організації та офіційні представництва. Г. Суб’єкти господарювання та відокремлені підрозділи юридичних осіб-нерезидентів. Д. Правильна відповідь відсутня.
33	У якій валюті банк може здійснити погашення сертифіката за заявою вкладника, при розрахунках за ощадними сертифікатами для фізичних осіб, номінованим в іноземній валюті?	А. У національній валюті за курсом НБУ на дату закінчення строку сертифіката. Б. Виключно в іноземній валюті номіналу без права конвертації. В. У національній валюті за комерційним курсом банку на день виплати. Г. У будь-якій вільно конвертованій валюті за вибором банку. Д. Правильна відповідь відсутня.
34	Яка основна відмінність процедури повернення банківського строкового вкладу від вкладу на вимогу встановлена Положенням НБУ?	А. Дострокове повернення строкового вкладу можливе лише якщо це прямо передбачено умовами договору. Б. За строковим вкладом банк не має права нараховувати проценти у разі дострокового зняття. В. Вклад на вимогу може бути повернутий тільки готівкою. Г. Для вкладу на вимогу не вимагається підписання письмового договору. Д. Правильна відповідь відсутня.
35	Яку інформацію банк ЗОБОВ’ЯЗАНИЙ оприлюднювати	А. Прізвища всіх працівників, що мають право підписувати договори вкладу.

	згідно з вимогами щодо прозорості умов залучення вкладів?	Б. Умови залучення вкладів відповідного виду у загальнодоступному місці та на вебсайті. В. Список усіх акціонерів банку та їхні частки у капіталі. Г. Щоденний звіт про ліквідність банку та обсяг резервів. Д. Правильна відповідь відсутня.
36	Яка операція з банківськими металами на вкладному рахунку фізичної особи допускається Положенням після закінчення строку вкладу?	А. Фізична видача злитка без попереднього зарахування на поточний рахунок. Б. Перерахування на рахунок ювелірного підприємства за дорученням клієнта. В. Продаж металу банку з зарахуванням гривень на платіжну картку будь-якої особи. Г. Повернення на поточний рахунок цього вкладника. Д. Правильна відповідь відсутня
37	На підставі якого нормативного акта визначаються обов'язкові реквізити ощадного сертифіката банку?	А. Постанови Кабінету Міністрів України про цінні папери. Б. Внутрішніх інструкцій банку-емітента. В. Цивільного кодексу України. Г. Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». Д. Правильна відповідь відсутня
38	Хто має право отримати ощадний сертифікат, виданий на користь представництва юридичної особи-нерезидента, яке не здійснює підприємницької діяльності?	А. Тільки безпосередньо голова материнської компанії-нерезидента. Б. Будь-який співробітник представництва за наявності службового посвідчення. В. Офіційний представник Міністерства закордонних справ України. Г. Керівник представництва або уповноважена ним особа. Д. Правильна відповідь відсутня
39	Яка операція НЕ ДОЗВОЛЯЄТЬСЯ за вкладним рахунком юридичної особи-нерезидента згідно з нормами Положення НБУ?	А. Відступлення права вимоги на користь особи-резидента у іноземній валюті. Б. Зарахування нарахованих процентів на поповнення суми вкладу. В. Реалізація майнових прав за договором застави. Г. Відступлення права вимоги за вкладом у національній валюті на користь іншої особи-нерезидента. Д. Правильна відповідь відсутня
40	За яких умов письмова форма договору банківського вкладу вважається дотриманою при видачі ощадного сертифіката?	А. Якщо внесення коштів підтверджено сертифікатом, що містить усі законодавчі реквізити. Б. Якщо на сертифікаті стоїть підпис нотаріуса. В. Тільки за умови наявності додаткового багатосторінкового текстового договору.

		Г. Якщо сертифікат видано у формі електронного запису в депозитарії. Д. Правильна відповідь відсутня.

3.4. Теми рефератів

1 Сутність ресурсів комерційного банку.

2 Генезис та особливості формування капіталу вітчизняними комерційними банками.

3 Види та особливості банківських депозитів.

3.5. Програмні питання для самостійного вивчення теми.

Депозитні операції комбанків. Характеристика інструментів здійснення депозитних операцій комбанків.

3.6. Рекомендована література:

1. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
2. Банківська система: підручник / [М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
3. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях: навч. посібник. / уклад.: О.М. Гладчук, І.Я. Ткачук, В.М. Харабара. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с.
4. Закон України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб” від 20.09. 2001 р. №2740-11 // zakon.rada.gov.ua
5. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121.
6. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268)
7. Положення НБУ “Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами” від 03.12. 2003 р., № 516 // zakon.rada.gov.ua
8. Положення НБУ “Про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень” від 31.08.2001, № 375 // zakon.rada.gov.ua
9. Ушакова О.А. Банківські операції: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2021. 226 с.